

Selçuk Tarım Bilimleri Dergisi

Yıldızçiçeği-Dahlia (*Dahlia ssp.*) Yetiştiriciliği, Sınıflandırılması ve Kullanımı

Şevket Alp^{1*}, Bahar Banu Batı², Aydın Akın², Mustafa Paksoy²

¹Yüzüncüyıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Van

²Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Konya

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş tarihi 20 Ocak 2014

Kabul tarihi 23 Mart 2014

Anahtar Kelimeler:

Dahlia

Yıldızçiçeği

Süs bitkisi

İç mekan

ÖZET

Yıldızçiçeği olarak da bilinen Dahlia; doğal olarak Orta Amerika kıtasında yetişen ve Anavatanı Meksika'da ülkenin ulusal çiçeği olarak kabul edilen güzel bir süs bitkisidir. Yıldızçiçeğinin bakımının kolay olması, büyümesi ve melezlenmesi onların hızlı bir şekilde Avrupa ve Amerika'daki bahçelerde, çok popüler olmasına neden olmuştur. Bu popülerlik onun dünyaya yayılmasını sağlamış; Türkiye'nin bazı bölgelerinde de yetiştirilmeye başlanmış ve ülkemizde de geçmişten günümüze kadar yetiştiriciliği yapılan egzotik bir çiçek türü olmuştur. Günümüzde çiçeklerinin gösterişli ve güzel olmasından dolayı hem dış mekan hem de iç mekan süs bitkisi olarak kullanımı her geçen gün artmaktadır.

Dahlia (*Dahlia ssp.*) Growing, Classification and Using in Landscapes Studies

ARTICLE INFO

Article history:

Received 20 January 2014

Accepted 23 March 2014

Keywords:

Dahlia

Decoration

In door

ABSTRACT

Dahlia; naturally grown in Central America and Mexico homeland, regarded as the country's national flower is a beautiful ornamental plants. Dahlia is easy to find, easy to care and the cross-they can quickly become very popular in Europe and America, gardens, have been the cause. This popularity has provided its worldwide dissemination; Turkey began to be grown in some parts of our country and farmed in the past to the present has been an exotic flower species. This article provides information about cultivation of dahlia. Today, used of Dahlia is increasing with each day for indoor decoration as a pot plants and for outdoor decoration due to beautiful flowers.

1. Giriş

Yıldızçiçeği, doğal olarak Orta Amerika kıtasında özellikle Meksika'nın yüksek dağlarında yetişir. Yaz ve sonbahar mevsiminde çiçek açar, gövdesi çalı, kökleri yumru şeklinde bir bitkidir. Doğada 27 türü bulunur. Bu türlerin bazıları 8-9 m yüksekliğe ulaşırken bazı türler bodur bir boya sahiptir. Doğada kayalık, iyi drenajlı, bol güneşli ve ılıman yerlerde yetişir (Brickell 1992; Hessayon 1993; Mc Claren 2004). İsveçli botanikçi Andreas Dahl'dan adını almıştır. Yumrulu, çok yıllık bir bitkidir (Alp 2008).

Yıldızçiçeğinin da içinde bulunduğu; *Asteraceae* familyası kozmopolit bir familyadır. 1.000 cins, 25.000 yakın tür sayısı ile Antartica hariç dünyanın hemen hemen her bölgesinde doğal yayılış gösteren çiçekli bitki-

lerin en zengin familyasıdır. Bu familyada yer alan bitkilerin çoğu bir-iki ya da çok yıllık otsu bitki olup, çalı veya ağaç formunda olanların sayısı azdır. Çiçekler yıldız şeklinde, yapraklar ise basit veya bileşik, rozet şeklindedir (Heywood 1993; Tanker ve ark. 2007).

Yıldızçiçeklerinin belli başlı 30 türü, yaklaşık 20.000 çeşidi vardır. Temmuz ayından başlayarak ilk soğuklara kadar durmaksızın çiçek verir. İliman bölgelerde daha erken çiçek açabilir. Yıldızçiçeği türleri, değişik bitki boylarına ve farklı çiçek şekil ve boyutlarına sahiptir. Çiçek biçimleri; sade, nilüfer, anemon, pompon, top, yarı kaktüs, kaktüs, dekoratif, orkide ve şakayık olarak değişir. Renk paletine gelince, mavi rengin tonlarının dışında sıcak renklerin tümünden geniş bir çeşit sunar. 'Amerikan Dahlia Derneği' 15 resmi rengi tanıır; beyaz, sarı, turuncu, pembe, koyu pembe, kırmızı, koyu kırmızı, lavanta, mor, açık renk karışımı, bronz,

* Sorumlu yazar email: alpsevket@yyu.edu.tr

alev, koyu renk karışımı, rengârenk ve iki renkli. Bu renk ve biçim çeşitliliği, ayrıca kesme çiçek olarak vazoları süslemesi, bu güzel bitkiyi bahçelerin aranan ve çok sevilen bitkisi yapmaya yeter. İki türü vardır: Yumrularından üretilenler büyük çiçekli, tohumdan üretilenler minik çiçekli (Evans 1998; Mc Claren 2004; Önay 2007; Romer 2008).

Yıldızçiçeğinin çiçek tablaları düz, kenar çiçekleri dilsli formu, iç kısımdakiler borumsu formdadır. Çiçek renkleri çok değişiktir. Yaprakları karşılıklı dizilmiş, tek veya üç parçalı, kenarları dişlidir. Yıldızçiçekleri, gerek çiçek formları ve gerekse renkleri bakımından çok değişken bitkilerdir. Güzel katmerli bir çeşidin kısa süre sonra yarı katmerli şekle dönüşmesi ve renginin de değişimi mümkündür. İki renklilerde rengin birisi kaybolabilir. Aynı bitkinin ayrı dalları farklı renkli çiçekler oluşturabilir (Hertogh ve Nard 1993; Mc Claren 2004).

Yıldızçiçeği, yumru köklere sahiptir. Yıldızçiçeğinin yan kökleri üzerinde grup halinde şişkin yumru kökler teşekkül eder. Bunların her biri bitkinin tacı ile bağlantılı halindedir. Bu kökler iki yıllıktır. Her biri bir tomurcuk taşıyacak şekilde ayrılır. Kışın muhafaza edildikten sonra ilkbaharda dikilirler. Genellikle yazın tarlada üretilirler. Arzu edildiğinde kış aylarında serada da üretilirler (Tanrıverdi 1993; Mc Claren 2004).

2. Sınıflandırma

Bitki, çiçeklerin yapısına göre, iki temel gruba ayrılır.

2.1. Çiçek merkezi açık olanlar

Çiçek tablasında bir ya da iki sıra taç yaprakları gelişmiş çiçekleri vardır. Tipleri aşağıda verilmiştir;

2.1.1. Yalınkat Çiçekliler

Bitki boyu, en fazla 90 cm; çiçek çapı 10 cm'dir. Çiçek merkezini, bir sıra ışın şeklinde taç yaprak çevreler. Taç yaprakların ucu, yuvarlak ya da nokta şeklindedir.

2.1.2. Anemone çiçekliler

Merkezdeki çiçekler daha uzun ve taç yapraklar birleşerek boru şeklini alır; merkezi çevreleyen, bir ya da iki sıra taç yaprak vardır. Çiçek yapısı anemona benzer.

2.1.3. Yaka çiçekliler

Çiçek tablasını çevreleyen iki taç yaprak sırasından biri, diğerine göre daha kısa ve farklı renkte olduğu için yaka görünümündedir.

2.1.4. Şakayık çiçekliler

Çiçek ayasını, iki taç yaprak sırası çevreler; bu nedenle çift katlı çiçek yapısındadır. Taç yapraklar, çiçek ayasını örtmez ve uçları genellikle yuvarlıktır.

2.2. Çiçek merkezi kapalı olanlar

Merkez, gelişmiş taç yapraklarıyla örtülüdür. Çeşitlenmesi şöyledir:

2.2.1. Dekoratif çiçekliler

Tam çiçek özelliğinde ve ortası görülmez. Taç yapraklar geniş, genellikle yassı ya da boyuna az kıvrıktır; ucu sivri değildir.

2.2.2. Top çiçekliler

Tam çiçek özelliğinde ve yuvarlak formdadır. Taç yaprakların ucu küt ya da az yuvarlak; kenarları yarıya kadar az kıvrıktır.

2.2.3. Ponpon çiçekliler

Küçük ve yuvarlak formdaki çiçeklerin çapı 5 cm'den azdır; taçyaprakları, boyuna hafif kıvrıktır.

2.2.4. Kaktüs çiçekliler

Tam çiçek özelliğinde; taç yaprakları dar, boyuna hafif kıvrık ve düz ya da bükük, ucu sivridir.

2.2.5. Yarı kaktüs çiçekliler

Tam çiçek özelliğindedir. Taç yaprakların ucu genellikle sivri; dekoratif çiçeklilerden dar, kaktüs çiçeklilerden geniş; boyuna yarıya kadar kıvrık, tabana doğru az geniş, düz ya da eğiktir.

2.3. Yıldızçiçekleri, çiçek büyüklüklerine göre beş gruba ayrılır

İri çiçekliler (çapı; 25 cm); büyük çiçekliler (çapı; 20–25 cm); az büyük çiçekliler (çapı; 15–20 cm); küçük çiçekliler (çapı; 10–15 cm); minyatür çiçekliler (çapı; 10 cm'den az) (Mc Claren 2004; Alp 2008).

3. Yıldızçiçeğinin Yaşam Döngüsü

Yıldızçiçeğinin yaşam döngüsü, türlere göre değişmekle birlikte genel olarak üç ayrı süreç içerir.

3.1. Gelişme

Hava sıcaklıklarının 15°C'nin üzerine çıkmasıyla birlikte uyku halinden çıkan bitki, gelişmeye başlar. İklim şartlarına bağlı olarak değişen süreç, ülkemizde Mart–Mayıs aylarından, çiçeklenmeye kadar olan dönemi kapsar.

3.2. Çiçeklenme

Vejetatif gelişimini tamamlayan bitki, çiçeklenme sürecine girer. Tür özelliklerine bağlı olarak süreç, Haziran–Ekim ayları arasındadır. İyi çiçeklenme için, gündüz 18–24°C, gece 15–8°C arası uygundur. Daha düşük sıcaklıklar, çiçek tomurcuğu oluşumunu engellerken, yumru gelişimini teşvik eder; yüksek sıcaklıklar ise bitkinin gelişimini zayıflatır. Diğer soğanlı bitkilere kıyasla, çiçeklenme dönemi daha uzundur.

3.3. Dinlenme

Bölgelere göre değişmekle birlikte Kasım–Aralık aylarında soğukların başlamasıyla birlikte yaprakları kuruyan bitki, dinlenme dönemine girer. Bu süreçte, yumrular soğuklardan korunmalıdır (Hertogh ve Nard 1993; Alp 2008).

4. Ekolojik İstekleri

Kültür çeşitlerini kolayca yetiştirmek mümkündür. Yıldızçiçeğinin optimum çimlenme sıcaklığı 18–26°C dir. Ancak daha sonra sıcaklık düşürülmelidir. Daha sonraki dönem için 12°C yeterlidir. Bol sayıda ve erken çiçek açması için güneşli-havadar ortamlara gereksinim duyar. Humuslu ve hafif tınlı topraklardan çok fazla hoşlanılır. Fazla asitli topraklardan hoşlanmaz; toprak pH'sı 6–7 civarında olmalıdır. Yumruların kışın dondan korunması gerekir. Bu ortamın kuru ve havadar olmasına dikkat edilmelidir.

Yıldızçiçeği, fotoperiyodik reaksiyon gösterir. Toprak üstü kısımları uzun gün koşullarında, toprak altı kısımları ise kısa gün koşullarında iyi gelişir. Toprak üstü kısımlarının iyi gelişebilmeleri için günlük en az 12 saatlik ışığa gereksinim vardır. Aksi halde gelişim yavaşlar. Çiçek taslağı oluşumu için de uzun gün gereklidir. Kısa gün koşullarında özellikle katlı çeşitlerde kalite düşüklüğü görülür. Çok dallanma ve çok sayıda çiçek ancak uzun gün koşullarında elde edilir. Yumur gelişimi için kısa gün koşullarının sağlanması gerekmektedir. Bunu sağlamak için 20–30 gün süre ile bitkilere günlük 8–11 saat ışık vermeli, diğer zamanda bitkiler karanlıkta bırakılmalıdır (Hertogh ve Nard 1993; Alp 2008).

5. Yetiştirilmesi ve Bakımı

5.1. Dikim yeri seçimini ve dikim

Genelde bol ışık alan ve sert rüzgârların olmadığı yerler tercih edilmeli; dikimden önce toprak, yanmış organik gübre ile karıştırılmalıdır. Uyanmamış büyük yumru kökleri, ilkbahar soğukları geçmeden bir ay önce yerlerine dikilebilir. Küçük yumrular ve köklenmiş çelikler, ilkbahar soğukları geçtikten sonra dikilir. Dikim mesafesi, türe ve yetiştirme metoduna göre değişir. Büyük çiçekli türler 1 metre arayla dikilirken, küçük çiçeklilerde ara 50 cm'dir. Dikim çukuru, 25–30 cm derinlikte açılır; çukurun tabanı gevşetildikten sonra, 10 cm'lik kısım tekrar doldurulur ve dikim yapılır.

5.2. Yaz Budaması

Dikimden dört hafta sonra, sürgünler gelişmeye başlar. Her yumru, çok sayıda sürgün verir; en iyi gelişenlerden 1–4 sürgün bırakılır. İyi çiçeklenme için, sürgün uzunluğu 40 cm ya da 3–4 yaprak olduğunda, dallanmayı artırmak amacıyla sürgün ucu kesilir. Bu uç alma işlemi güzel görüntü elde etmek için gereklidir. Uç alma, büyük çiçeklilerde bir kez yapılırken, küçük çiçeklilerde iki kez yapılır. Yan sürgünlerin sayısı, çiçek büyüklüğüne bağlıdır. Büyük çiçeklere sahip olan türler, 4–6 yan sürgün verirken; orta ve küçük çiçekliler, 7–10 yan sürgün verebilir. Yan sürgünlerin düzgün gelişmesi için, bitkinin dört tarafına çita konur ve çevresi ipe bağlanır. Böylece, sürgünlerin yan yatması önlenmiş olur. Çiçek verecek sürgünün altındaki yaprakların koltuklarında gelişen tomurcuklar kesilirse, çiçek kalitesi artar. Daha

büyük çiçek elde etmek için, tomurcuk sayısı bire indirilebilir (Alp 2008).

5.3. Sulama

Yıldızçiçeği suyu sever ve su eksikliğinden çok etkilenir. İyi çiçeklenme için, toprak devamlı nemli tutulmalı; ancak, fazla ıslak olmamalıdır. Yıldızçiçekleri, yaz aylarında günde yarım litre suya ihtiyaç duymaktadırlar.

5.4. Gübreleme

Dikimden 4–6 hafta sonra, sürgünün gelişmesiyle birlikte gübrelemeye başlanır. Önce azotlu gübreler tercih edilir; tomurcuğun gelişmesiyle potasyumlu gübrelere ağırlık verilir. Özellikle eflatun ve pembe renklilerde, gübreleme daha önemlidir. Uygulanacak doz, 10 m²'ye 2–3 çorba kaşığıdır.

5.5. Depolama

Soğuklara hassas bir tür olan Yıldızçiçeğinin yumruları, toprak altında kış koşulları ve aşırı nemden etkilenir. Bu nedenle yumrular, çatal belle zarar verilmenden topraktan çıkarılır; üzerinde bulunan toprak silkelendikten sonra, kuruması için güneş görmeyen havadar yerde bekletilir. Büyüklüklerine göre tasnif edilen yumrular, az nemli ortamda, perlit ve iri kum bulunan kasalarda korunur. Kasaların, %50 nem ve 2–10°C sıcaklık koşullarında depolanması gerekir. Depolama sırasında, yumrularda kuruma görülürse ortamı nemlendirmek için su verilir (Hertogh ve Nard 1993; Alp 2008).

5.6. Üretimi

5.6. 1. Tohum İle

Tohumla üretim yapıldığında açılma meydana geldiği için, yeni Yıldızçiçeği çeşitleri elde etmede tohum ile çoğaltma şekline başvurulur. Mart ayında, sıcak yastıklara tohum ekimi yapıldıktan sonra üzerleri bir cam levha ile örtülür. Tohumlar çimleninceye kadar ara sıra sulama yapılmalıdır. Fideler 3–4 yapraklı olunca küçük saksılara şaşırtma yapılır. Mayıs başlangıcında, yanmış çiftlik gübresi karıştırılmış bahçeye birer metre aralıklı olarak dikilirler.

5.6. 2. Yumur ile

Tohumla çoğaltılanlar; ilk yıl bir-iki tane çiçek açarlar ve çiçekleri küçük olur. Büyük çiçek elde etmek için yumrudan yetiştirmek gerekir. Yumrular, 1–6 tanesi bir yerde, hepsi birden ya da birkaç kısma ayrılarak dikilir.

5.6. 3. Çelik ile

Çelik elde etmek için sıcak camekan gereklidir. Bunun için Şubat'ta yumruları camekanda yeşillendirip, oluşan sürgünleri 5–6 cm kadar keserek, bunları içinde ince kum ve funda toprağı bulunan küçük saksılara çelikleme gerekir. Çeliklerin üzerine cam kapamak ve hatta bu suretle kapalı tutarak, yalnız sulamak için açmak gerekir. Nisan'a kadar camekanda tutulan fidanlar, havalar tamamen ısınıp don tehlikesi ortadan kalkınca, bahçeye dikilirler (Kenber 1984; Hertogh ve Nard 1993).

6. Peyzajda Kullanımı

Yıldızçiçekleri, genellikle bahçe bitkisi yani dış mekân bitkisi olarak kullanılır. İyi bir bordür bitkisidir. Tek yıllık ve çok yıllık bitkilerle beraber çok güzel kombine edilebilir. Özellikle yüksek boyu ve uzun çiçeklenme periyodundan dolayı bordürlerin arka sıralarında kullanılır. İlkbaharda çiçek açan soğanlı bitkilerle kullanıldığında alanın uzun süre çiçekli durmasını sağlar. Son yıllarda bazı çeşitlerin soğuklama ihtiyacı karşılanarak kesme çiçek ve saksılı bitki olarak da kullanılmaktadır (Alp 2008; Tatar 2009).

Modern bitki ıslahı ve geliştirilen yeni yetiştirme teknikleri, bodur yıldızçiçeği çeşitlerinin geliştirilmesinde başarılı olmuştur. Bodur yıldızçiçekleri; çiçeklerinin güzelliği yanısıra, çiçeklenme süresinin uzun olması ve yapraklarının dekoratif özelliği ile kompakt, üniform görünümü, ömrünün sonuna kadar bu özelliğini muhafaza etmesi nedeniyle ortama uzun süre canlılık kazandırır. Bodur yıldızçiçekleri çiçeklerinin göz alıcı ve dekoratif özelliklerinden dolayı saksılı bitki olarak kullanılmaktadır. Çeşitli saksı, kap ve kasalarda yetiştirilen yıldızçiçekleri salon, vitrin, oda, koridor gibi kapalı mekânlarda yeşil ve dekoratif bir mekân oluşturmak için kullanılmaktadır (Mc Claren 2004; Alp 2008).

7. Karşılaşılan Önemli Hastalık ve Zararlılar

Bakteriyal solgunluk hastalıkları, bakterilerin oluşturduğu gal hastalıkları, virüslerin neden olduğu yaprak leke hastalıkları, botrytis, yaprak bitleri ve kırmızı örümcek en çok karşılaşılan problemlerdir (Mc Claren 2004; Megep 2008).

8. Kaynaklar

Alp Ş (2008). Yıldızçiçeği. *Bağbahçe* 17 (Mayıs- Haziran 2008). Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
Brickell C (1992). Encyclopedia of Gardening. The

Royal Horticultural Society, London. 648.

De Hertogh A, Le Nard M (1993). The Physiology of Flower Bulbs. Elsevier Science Publishers B.V.,

Evans E (1998). Dahlias for The Home Landscape. Department of Horticultural Science. Cooperative Extension Service. North Carolina State University College of Agriculture & Life Sciences. North Carolina.

Hessayon DG (1993). The Flowers Expert. Pbi Publications. 158.

Heywood VH (1993). Flowering Plants of The World. Oxford University Press. New York.

Kenber LA (1984). Süs ve Salon Bitkileri. İnkılap Kitabevi. İstanbul.

McClaren B (2004). Encyclopedia of Dahlias Timber Press. USA, 211.

Megep (2008). Compositae Familyası. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Ankara,46.

Önay G (2007). Bahçem ve Ben. Amatör Bahçıvanın El Kitabı. Dördüncü Basım. Sf:38

Romer J (2008). Growing Dahlias. Instructional Technology Center.

Tanker N, Koyuncu M, Coşkun M (2007). Farmasötik Botanik, Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Yayınları No 93

Tanrıverdi F (1993). Çiçek Üretim Tekniği. Sera ve Açık Alanlarda Saksı, Kesme ve Bahçe Çiçeği Yetiştirme İlkeleri Ders Kitabı. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Peyzaj Mimarlığı Bilim Dalı.

Tatar M (2009). Geleneksel Van Bahçelerinde Kullanılan Dahlia Cav. (Yıldızçiçeği) Kültür Formlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.